

BOSNA I HERCEGOVINA

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice

Agencija za ravnopravnost spolova
Bosne i Hercegovine

BOSNIA AND HERZEGOVINA

Ministry for Human Rights and Refugees

Gender Equality Agency of
Bosnia and Herzegovina

Broj: 10-50-307/11

Sarajevo, 19.09.2011.godine

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
01/6	37	992/11	

BOSNA I HERCEGOVINA

Predstavnički dom Parlamentarne skupštine
Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova
n/r gđin Niko Lozančić, predsjedavajući
cc. gđin Davorin Semenik, sekretar**Predmet:** Izvještaj o implementaciji Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011.godine, za 2010. godinu, **dostavlja se**

Poštovani,

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je, u saradnji sa Gender Centrom Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centrom Republike Srpske, izradila Izvještaj.

Vijeće ministara BiH razmotrilo je i usvojilo **Izvještaj o implementaciji Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011.godine, za 2010.godinu** na 161.sjednici Vijeća ministara BiH održanoj 15.09.2011.godine.

Molimo Vas da Izvještaj o implementaciji Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011.godine, za 2010. godinu, uvrstite na dnevni red sjednice Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova i donesete zaključak da se Izvještaj dostavi Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine na usvajanje ukoliko smatrate potrebnim.

S poštovanjem,

Direktorica

 Samra Filipović-Hadžlabdić

BOSNA I HERCEGOVINA

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice

*Agencija za ravnopravnost spolova
Bosne i Hercegovine*

BOSNIA AND HERZEGOVINA

Ministry for Human Rights and Refugees

*Gender Equality Agency of
Bosnia and Herzegovina*

**Izvještaj o implementaciji
„Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u
porodici za Bosnu i Hercegovinu
za period 2009-2011. godine“
za 2010.godinu**

Sadržaj

1. UVOD.....	3
1.1. Definicije	3
1.2. Najčešći oblici nasilja u porodici	3
1.3. Prevencija nasilja u porodici.....	4
1.4. Donošenje Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011. godine	5
1.5. Izvještavanje o sprovođenju Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011. godine	5
1.6. Projekti koji doprinose realizaciji Strategije	6
2. PREGLED REALIZIRANIH AKTIVNOSTI PREMA GLAVNIM CILJEVIMA STRATEGIJE	7
I. Analiza i usklađivanje zakonodavstva u BiH koje regulira oblast nasilja u porodici	7
II. Ostvarivanje veće zaštite žrtava nasilja u porodici i podizanje kvaliteta prakse kroz kontinuiranu edukaciju i senzibilizaciju profesionalnih kadrova i veći stepen koordinacije svih subjekata u procesu zaštite žrtava i prevenciji nasilja u porodici.....	8
II.1. Edukacija i senzibilizacija profesionalnih kadrova.....	8
II.1.1. Oblast pravosuđa	8
II.1.2. Oblast unutrašnjih poslova	9
II.1.3. Oblast socijalne zaštite.....	10
II.1.4. Oblast zdravstvene zaštite	10
II.1.5. Oblast obrazovanja	10
II.1.6. Aktivnosti nevladinih organizacija	11
II.2. Razvijanje multidisciplinarnog modela postupanja i koordinacije svih subjekata u procesu zaštite žrtava i prevenciji nasilja u porodici	12
II.2.1. Sigurne kuće.....	12
II.2.2. SOS telefoni	12
II.2.3. Uspostavljanje referalnih mehanizama i potpisivanje protokola o postupanju i saradnji subjekata zaštite žrtava nasilja u porodici.....	13
II.2.4. Aktivnosti nevladinih organizacija	14
III. Senzibilizacija javnosti za problematiku nasilja u porodici i promociju prevencije.....	14
IV. Sistematsko prikupljanje, objedinjavanje, obrađivanje i objavljivanje podataka koji se odnose na oblast nasilja u porodici, te na osnovu ovih podataka, nastavak izrade održivih strategija za borbu protiv nasilja u porodici.....	15
3. PODRŠKA PROVEDBI STRATEGIJE KROZ IMPLEMENTACIJU PROJEKATA NEVLADINIH ORGANIZACIJA PODRŽANIH IZ FIGAP PROGRAMA	16
4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	18

1. UVOD

1.1. Definicije

Nasilje u porodici je jedan od oblika rodno zasnovanog, odnosno nasilja zasnovanog na spolu. Nasilje zasnovano na spolu je globalni fenomen, koji najčešće pogađa žene i djevojčice širom planete, u svim državama i kulturama, bez obzira na društveno uređenje, religiju, vrijednosti i stavove. Dešava se svakodnevno i svugdje i zbog toga se posebna pažnja posljednjih godina poklanja ovom problemu. Nasilje nad ženama ima višestruke i dalekosežne posljedice po same žrtve i društvo u cjelini. Prisutno je u svim društvenim sistemima bez obzira na politički ili ekonomski poredak, bogatstvo društva, rasu ili kulturu. Od rođenja do smrti, žene se suočavaju sa diskriminacijom i nasiljem.

Nasilje u porodici podrazumijeva bilo koje djelo koje nanosi fizičku, psihičku, seksualnu ili ekonomsku štetu ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima, ili propuštanje dužnog činjenja i pažnje koje ozbiljno sputavaju članove porodice da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti u javnoj ili privatnoj sferi života.

Nasilje u porodici može biti prouzrokovano od bilo kojeg člana porodice, nad bilo kojim članom porodice, a najčešće se manifestuje kao nasilje nad ženama u partnerskim odnosima, nasilje nad djecom i nasilje nad starijim osobama u porodici.

Prema **Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske**, nasiljem u porodici smatraju se sljedeće radnje:

- svaka primjena fizičke sile ili fizičke prinude na fizički ili psihički integritet člana porodice,
- svako postupanje jednog člana porodice koje može prouzrokovati ili izazvati fizičku ili psihičku bol ili ekonomsku štetu drugom članu porodice,
- prouzrokovanje straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ucjenom ili drugom prinudom,
- fizički napad člana porodice na drugog člana porodice, bez obzira da li je nastupila fizička povreda ili nije,
- verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice od drugog člana porodice,
- seksualno uznemiravanje i uznemiravanje drugog člana porodice,
- uhođenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja drugog člana porodice,
- oštećenje ili uništenje zajedničke imovine ili pokušaj da se to učini,
- propuštanje dužne pažnje, nadzora prema drugom članu porodice ili nepružanje pomoći i zaštite tom članu porodice, iako za to postoji obaveza prema zakonu i moralu, što može imati za posledicu stanje ili osjećaj fizičke, psihičke ili ekonomsko-socijalne ugroženosti tog člana porodice,
- Izolacija i ograničavanje slobode kretanja i komuniciranja sa trećim licima.

Oblici nasilja nad ženama su različiti i brojni, javljaju se u svim fazama života i veoma često zavise i od kulturnih normi koje vladaju u različitim dijelovima svijeta. Posljedice nasilja su višestruke i međusobno povezane. To su posljedice po zdravlje, fizički i psihički integritet žrtava, njihove radne sposobnosti i socio – ekonomske kapacitete. Posljedice po društvo su ogromni troškovi za suzbijanje nasilja; povećana morbidnost i smrtnost, te povećan broj samoubistava, zloupotrebe droga i alkohola, te druge patološke pojave; smanjenje radnog potencijala stanovništva i obrazovnih mogućnosti usljed lošeg kvaliteta života porodica u kojima se dešava nasilje; erozija socijalnog kapitala i mnoge druge.

1.2. Najčešći oblici nasilja u porodici

Fizičko nasilje čini svaki oblik fizičkog zlostavljanja, bez obzira na to kojeg je pojavnog oblika i intenziteta, i ono u većini slučajeva ima za posledicu nanošenje težih ili lakših fizičkih povreda. Obuhvata pojave poput: guranja, udaranja rukama, nogama ili različitim predmetima, davljenja, paljenja, povlačenja za kosu, mučenja, sakećenja i sl.

Psihičko i emocionalno nasilje su različiti oblici zastrašivanja, prijetnji, ucjenjivanja i manipulacije kojom nasilnik drži žrtvu drži u strahu i samim tim u kratkotrajnoj ili dugotrajnoj potčinjenosti i zavisnosti. U ove vrste nasilja spadaju ne samo radnje usmjerene prema ženi kao direktnoj žrtvi već i različite ucjene i prijetnje koje su usmjerene i na osobe bliske žrtvi, kao što su članovi uže ili šire porodice i prijatelji.

Seksualno nasilje, koje obuhvata pojave poput: prisilnog seksa, silovanja, incesta, nasilne trudnoće, kao i svaki drugi čin seksualne prirode koji je počinjen protiv volje druge osobe.

Ekonomsko nasilje čine različiti vidovi ekonomske manipulacije, kao što su prijetnje ili stvarno uskraćivanje sredstava za život ili zabrana rada od strane bračnog partnera. Ekonomskim nasiljem nasilnik žrtvu drži u odnosu zavisnosti i dominacije veoma često i za duži vremenski period, čime se stvaraju dugotrajne posljedice ne samo za ženu već i za cjelokupnu porodicu. Iskazuje se kroz uskraćivanje pristupa novcu, zaposlenju ili obrazovanju i sl.

Brojni su faktori koji utiču na nasilje u porodici – od makroekonomskih, društvenih, kulturoloških, religijskih do političkih prilika. Nijedan od ovih faktora se ne može posmatrati odvojeno. Najčešći uzroci koji dovode do nasilja u porodici su: neadekvatni uslovi života, nezaposlenost, finansijska nesigurnost, alkoholizam, stres, mentalne bolsti, narkomanija, te nasilje kao način ponašanja, proistekao iz partijarhalnog shvatanja odnosa žene i muža. Žrtve nasilja u porodici su bračni partneri, bivši bračni partneri, djeca, roditelji, kao i druga lica koja žive u porodičnoj zajednici.

Međunarodni i regionalni pravni okvir upućuje da je uzrok nasilju nad ženama u porodici nejednaka raspodjela moći u korist muškaraca, a na štetu žena što dovodi do dominacije i diskriminacije prema ženama od strane muškaraca i onemogućava ih da na jednakoj osnovi uživaju u svojim osnovnim pravima i slobodama te ih sprečava u razvitku.

Iako žrtve porodičnog nasilja mogu biti osobe oba spola, studije nasilja u porodici pokazuju da je žena najčešće žrtva nasilja u porodici, dok je muškarac u najvećem broju slučajeva nasilnik. U slučajevima porodičnog nasilja, djeca se po pravilu smatraju žrtvama, bez obzira da li je nad njima izvršeno fizičko nasilje ili ne. Nasilje u porodici na djecu ostavlja veoma duboke posljedice i traume. Nasilna lica uglavnom dolaze iz porodica u kojima je nasilje bilo prisutno.

1.3. Prevencija nasilja u porodici

Prevencija od nasilja u porodici je aktivnost od izuzetnog značaja, kojoj se mora posvetiti posebna pažnja. Prevencija podrazumijeva tri kategorije:

- **Primarna prevencija:** sprečavanje pojave nasilja (podizanje svijesti, kampanje, edukacija o ljudskim pravima, edukativni programi za djecu i adolescente i sl.)
- **Sekundarna prevencija:** identifikacija faktora rizika i rizičnih grupa, osiguravanje pomoći (otvaranje SOS telefona, pravno savjetovanje – tumačenja odredbi zakona i sl.)
- **Tercijarna prevencija:** odredbe koje sprečavaju pojavu daljnjeg nasilja (direktna pomoć žrtvama nasilja, otvaranje skloništa, efikasne policijske intervencije, sudske procedure, rad sa nasilnicima).

Porodično nasilje predstavlja posebnu vrstu kriminaliteta. Odnos između žrtve i počinioca je specifičan jer se kao počinioci najavljuju najbliži srodnici, po krvnoj ili bračnoj liniji. U pružanju pomoći žrtvama nasilja u porodici, posebnu ulogu ima policija, čiji službenici prvi stupaju u kontakt sa nasilnikom i žrtvom porodičnog nasilja. Pored policije veoma je značajna uloga centara za socijalni rad jer mogu pomoći da se zaustavi nasilje i izbjegne viktimizacija žrtve.

1.4. Donošenje Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011. godine

Veoma je teško utvrditi obim pristunosti porodičnog nasilja u Bosni i Hercegovini. Osnovni razlozi za to se prije svega nalaze u skrivenoj prirodi problema, neprijavlivanju slučajeva nasilja u porodici, nepostojanju jedinstvene statističke evidencije i tretiranju nasilja u porodici kao isključivo „privatni problem“. Zbog tradicionalnih shvatanja, patrijarhalnog odgoja i stereotipa, mnogobrojni slučajevi nasilja u porodici ostaju neevidentirani.

Iako je većina aktivnosti, koje se odnose na prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, u nadležnosti institucija na nivou entiteta, obaveza poštivanja međunarodnih standarda i izvještavanja prema međunarodnim institucijama, zahtijevala je izradu strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici na državnom nivou. Radna grupa za izradu Strategije donijela je odluku o kreiranju Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu koja će, pored aktivnosti na državnom nivou, objedinjavati ciljeve i aktivnosti važećih entitetskih strateških i akcionih planova. Cilj je da koordinacija tih aktivnosti doprinese njihovoj efikasnijoj provedbi, naročito ukoliko se uzme u obzir fragmentarnost i neusklađenost zakonske regulative u Bosni i Hercegovini, te neobjedinjenost statističkih podataka koji se odnose na pitanje nasilja u porodici.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 05.03.2009.g. usvojilo **Strategiju prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011. godine**. Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH je na 53. sjednici, koja je održana, 13. 05. 2009. godine, usvojio Strategiju prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH, dok je Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine Strategiju usvojio na 31. sjednici 18.06.2009. godine.

Glavni i posebni ciljevi Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH objedinjuju ciljeve Strateškog plana za prevenciju nasilja u obitelji u Federaciji Bosni i Hercegovini (2009-2010)¹ i operativne ciljeve Akcionog plana za borbu protiv nasilja u Republici Srpskoj (2007 – 2008/2009), odnosno buduće Strategije za borbu protiv nasilja u porodici 2009 -2013 u Republici Srpskoj². Nakon donošenja Strategije za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj, za period 2009-2013. godine predviđena je revizija Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH.

1.5. Izvještavanje o sprovođenju Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011. godine

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, podnosi izvještaj o implementaciji Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH Vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Izvještaj se priprema prema utvrđenoj metodologiji izvještavanja, a na osnovu izvještaja entitetskih gender centara o provedbi Strategije za prevenciju nasilja u porodici Federacije BiH i Akcionog plana za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj, odnosno Strategije za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj 2009-2013. godine. Na osnovu analitičkog izvještaja koncipiraju se zaključci i preporuke u cilju preduzimanje mjera i aktivnosti za efikasnu implementaciju strategije i za eliminisanje svih negativnih procesa i odnosa.

S tim u vezi, Agencija je izradila **Izvještaj o implementaciji Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH (2009-2011.g.) u 2009.godini**. Izvještaj je usvojen od strane Vijeća ministara BiH na 125. sjednici, 24.06.2010.godine, zajedno sa zaključcima i preporukama u kojima je

¹ Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je na svojoj 77. sjednici održanoj 13.11.2008. godine usvojila **Strateški plan za prevenciju nasilja u porodici za Federaciju Bosne i Hercegovine 2009-2010 godine** („Službene novine Federacije BiH“, br. 77/08)

² Akcioni plan je usvojila Vlada Republike Srpske u julu 2007. godine. On je predstavljao prelaznu fazu do donošenja Strategije za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj, za period 2009-2013. godine koju je Narodna Skupština Republike Srpske usvojila na trećoj sjednici održanoj 07.12.2010. godine.

potvrđeno da su Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender centar Republike Srpske i Gender Centar Federacije BiH učinili značajne napore na realizaciji ciljeva i aktivnosti Strategije:

- **Akcioni plan za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj** je veoma uspješno implementiran. 2008. i 2009. godina su proglašene godinama borbe protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj. Vlada Republike Srpske je finansijski podržala rad sigurnih kuća/skloništa za žrtve nasilja. Izmijenjeni su postojeći i doneseni novi zakonski propisi i drugi akti koji regulišu nasilje u porodici, provedene edukacije za policijske službenike, zaposlene u centrima za socijalni rad, zdravstvene radnike, direktore i pedagoge/psihologe u osnovnim i srednjim školama, sudije i tužioce i unaprijeđena praksa institucija - subjekata zaštite koje su ojačale svoje kapacitete za efikasniju primjenu zakona, te poboljšana saradnje institucija i nevladinih organizacija. Narodna Skupština Republike Srpske krajem 2010.godine je usvojila Strategiju za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj do 2013.godine.
- Implementirano je oko 65% planiranih aktivnosti **Strategije za prevenciju nasilja u porodici Federacije BiH**, koje su se odnosile na izmjenu legislative, umrežavanje stručnih servisa, edukaciju i senzibiliziranje profesionalaca i javnosti, uspostavljanje jedinstvene baze podataka, uspostavljanje jedinstvene SOS linije za prijavljivanje nasilja u porodici i provođenje istraživanja o uzrocima nasilju u porodici. Najmanji stepen implementacije odnosi se na promjene u legislativi.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je pružila finansijsku podršku radu entitetskih gender centara na realizaciji aktivnosti predviđenih Strategijom. Među tim aktivnostima su: izrada analiza zakonskog okvira za nasilje u porodici i njegove primjene u praksi, javne rasprave i okrugli stolovi na temu borbe protiv nasilja u porodici, te štampanje promotivnog i edukativnog materijala.

Izveštaj o primjeni Strategije u 2009.godini, zajedno sa zaključcima i preporukama, predstavljen je članovima pet parlamentarnih komisija BiH. Tom prilikom predstavljen je i Nacrt Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i dogovoreni su načini monitoringa i koordinacije provedbe ove Konvencije u BiH, u periodu nakon njenog usvajanja.

Zaključci i preporuke, usvojeni na ovoj tematskoj sjednici, istakli su napore gender institucionalnih mehanizama u BiH na donošenju novog i usaglašavnju postojećeg zakonodavstva, u cilju prevencije, borbe protiv nasilja u porodici i zaštite žrtava porodičnog nasilja. Također je zaključeno da takva praksa treba biti nastavljena i u budućnosti, kako bi svi relevantni zakoni bili gender senzitivni i odgovarali potrebama žrtava porodičnog nasilja. Usvojeni su i zaključci da je potrebno osigurati neophodna finansijska sredstva za provođenje Strategije za borbu protiv nasilja u porodici; da je potrebno pomoći rad sigurnih kuća; nastaviti saradnju sa medijima, kako bi se promoviralo nenasilno ponašanje; potrebno je nastaviti obuke zdravstvenih, socijalnih i obrazovnih radnika, policije, sudaca i tužitelja, te razviti programe prevencije nasilja i porodici, kao i saradnju svih institucija na prevazilaženju pojava nasilja i formirati jedinstvenu bazu podataka na nivou države BiH o slučajevima nasilja u porodici.

1.6. Projekti koji doprinose realizaciji Strategije

Agencija i entitetski gender centri provode zajednički projekat uz podršku UNDP i UNFPA u BiH „**Sprečavanje i borba protiv nasilja zasnovanog na spolu**“. Cilj projekta je poboljšati institucionalne kapacitete i kapacitete nevladinih organizacija u suzbijanju nasilja zasnovanog na spolu, putem provođenja istraživanja, analiza potreba i obuka za sve subjekte zaštite, uspostavljanja multidisciplinarnog pristupa i referalnih mehanizama, te podršku izradi jedinstvene metodologije prikupljanja podataka o nasilju zasnovanom na spolu u BiH. Ciljevi projekta su kompatibilni i značajno doprinose realizaciji ciljeva Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH (2009-2011.g.)

2. PREGLED REALIZIRANIH AKTIVNOSTI PREMA GLAVNIM CILJEVIMA STRATEGIJE

I. Analiza i usklađivanje zakonodavstva u Bosni i Hercegovini koje regulira oblast nasilja u porodici

Tokom 2009. godine usvojen je **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini**. Prečišćeni tekst Zakona objavljen je u Službenom glasniku BiH 32/10. U izmjenama i dopunama Zakona nasilje u porodici se prepoznaje kao oblik nasilja na osnovu spola, te u članu 6. izričito navodi da nasilje na osnovu spola uključuje nasilje koje se događa u porodici ili domaćinstvu. Zakonom se „nasilje na osnovu spola“ definiše kao „svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputavaju osobu ili grupu osoba da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života

Entitetski gender centri su prilikom procesa izmjena zakona o zaštiti od nasilja u porodici nastojali da usklade entitetske zakone, koliko je bilo moguće, s obzirom na različito uređenje entiteta i različitu administrativnu strukturu.

Nakon što tokom 2009. godine oba doma Parlamenta Federacije BiH podržali Nacrt, Vlada Federacije BiH je, u julu 2010. godine, dostavila Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine **Prijedlog zakona o zaštiti od nasilja u porodici u Federaciji BiH**. Riječ je o novom zakonu u ovoj oblasti u kojem su uzete u obzir primjedbe i prijedlozi iz rasprava u kantonima, kao i Predstavničkog doma Parlamenta FBiH o efikasnoj zaštiti žrtava nasilja.³

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je sačinilo **Prednacrt novog zakona o osnovama socijalne zaštite i minimumu socijalne sigurnosti u Federaciji BiH**. U prijedlogu Prednacrta ovog zakona, koji je bio predmet rasprave i razmatranja na Vladi Federacije BiH u decembru 2009. godine i u martu 2010. godine žrtve nasilja su definirane kao kategorija korisnika prava iz socijalne zaštite i socijalne sigurnosti.

Usvojen **Zakon o zdravstvenoj zaštiti u Federaciji BiH**⁴ po kojem zdravstvena zaštita obuhvata: zdravstvenu zaštitu povratnika, raseljenih osoba i izbjeglica, kao i žrtava nasilja u zajednici koji nisu zdravstveno osigurani po nekom drugom osnovu, u skladu sa propisima koji uređuju status povratnika, raseljenih osoba i izbjeglica, kao i žrtava nasilja u zajednici.

Usvojen je **Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata u Federaciji BiH**⁵, prema kojem svaki pacijent koji je žrtva nasilja u porodici ili je pacijent djeteta koje je žrtva nasilja, saglasno propisima o zaštiti od nasilja u porodici, ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu sa zdravstvenim stanjem i ličnim potrebama, zakonom i u granicama materijalnih mogućnosti sistema zdravstvene zaštite, koja uključuje i zbrinjavanje i liječenje posljedica nasilja na fizičko, mentalno i reproduktivno zdravlje.

U okviru sprovođenja Akcionog plana u Republici Srpskoj izmijenjeni su postojeći i doneseni novi zakonski propisi i drugi akti koji regulišu nasilje u porodici. U Republici Srpskoj na snazi je **Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske**⁶, prema odredbi člana 4. ovoga Zakona sredstva za rad sigurnih kuća se obezbjeđuju iz budžeta entiteta u iznosu 70% i iz budžeta lokalnih zajednica 30%.

³ Prijedlogom zakona se na jedinstven način utvrđuje izricanje zaštitnih mjera, oblici zaštite od nasilja u porodici, te multidisciplinarni pristup u postupku zaštite žrtava nasilja i provođenju izrečenih zaštitnih mjera. Zaštitne mjere, kako je predloženo, izriču se ukoliko postoji osnov sumnje da su učinjene radnje kojim član porodice nanosi fizičku, psihičku ili seksualnu bol ili patnju, kao i prijetnje koje izazivaju strah od ovakve vrste nasilja kod drugog člana porodice. Budući da je svaki čin nasilja u porodici krivično djelo, a da krivični postupci pred sudom traju dugo, predviđen je, za razliku od postojećeg zakona, poseban postupak izricanja zaštitnih mjera od momenta podnošenja zahtjeva od strane policijske uprave (izuzežno tužilaštva) do odlučivanja o žalbi.

⁴ „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 46/10

⁵ „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 40/10

⁶ Službeni glasnik RS broj: 17/08

Sredstva koja se obezbjeđuju iz budžeta opštine/grada prenose se po mjestu prebivališta žrtve nadležnom centru za socijalni rad, odnosno službi socijalne zaštite, koja ta sredstva doznaju sigurnoj kući u koju je žrtva zbrinuta. Neophodno je jasnije definisati odredbe kojima se reguliše način izvršenja zaštitne mjere obaveznog liječenja od zavisnosti (čl. 16 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici RS), te omogućavanja prisilnog privođenja od strane policije počinioca nasilja kojem je izrečena ova zaštitna mjera.

U vezi sa daljim potrebama izmjena zakonskih propisa u Republici Srpskoj, nužno je jasno definisati djela nasilja u porodici i porodičnoj zajednici u okviru **Krivičnog zakona Republike Srpske** i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici RS, u smislu razgraničenja oblika i obilježja koje predstavljaju krivično djelo i prekršaj. Svrha otklanjanja nejasnoća u vezi sa kvalifikacijom djela nasilja, te ovlaštenjima subjekata zaštite se može prevazići izradom komentara ova dva zakona u djelu koji se odnosi na procesuiranje nasilja u porodici.

U procesu usvajanja novog **Zakona o socijalnoj zaštiti Republike Srpske**, nužno je osigurati definisanje žrtava nasilja u porodici i porodičnoj zajednici kao socijalnih kategorija, omogućavanjem uživanja prava koja su ovim Zakonom priznata ostalim socijalnim kategorijama, čime bi se djelomično ublažile posljedice ekonomske ovisnosti žrtava nasilja o počiniocima nasilja u porodici, ohrabrile žrtve da prijavljuju nasilje, te osigurao sistemski pristup u pružanju podrške i pomoći žrtvama nasilja.

Direktorica Agencije za ravnopravnost spolova BiH, kao predstavnica BiH, aktivno je učestvovala u izradi dokumenta Vijeća Evrope: **Nacrta Konvencije o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (CAHVIO)**. Savjet ministara Vijeća Evrope je usvojio ovu Konvenciju u aprilu 2011. Konvencija predstavlja prvi pravno – obavezujući dokument i uspostavlja sveobuhvatan pravni okvir za prevenciju nasilja, zaštitu žrtava i procesuiranje počinitelja.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH pripremila je nacrt **Četvrtog i petog periodičnog izvještaja o primjeni UN Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) u Bosni i Hercegovini**, u kojem, između ostalog, izvještava o nasilju zasnovanom na spolu, uključujući i nasilje u porodici. To uključuje pregled dokumenata za zaštitu od nasilja, politika i strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja. Također, izvještava o implementiranim aktivnostima, saradnji sa nadležnim institucijama, nevladinim i međunarodnim organizacijama, te na prevazilaženju diskriminacije nad ženama u slučajevima nasilja u porodici i nasilja na osnovu spola. Podaci o slučajevima nasilja u porodici (statistika o slučajevima nasilja u porodici, sigurne kuće, SOS telefonu) su preuzimani iz aktuelnih podataka entitetskih gender centara i drugih institucija nadležnih za postupanje u slučajevima nasilja u porodici.

II. Ostvarivanje veće zaštite žrtava nasilja u porodici i podizanje kvaliteta prakse kroz kontinuiranu edukaciju i senzibilizaciju profesionalnih kadrova i veći stepen koordinacije svih subjekata u procesu zaštite žrtava i prevenciji nasilja u porodici

II.1. Edukacija i senzibilizacija profesionalnih kadrova

II.1.1. Oblast pravosuđa

Agencija za ravnopravnost spolova BiH, zajedno sa Gender centrom Republike Srpske, Gender Centrom Federacije BiH, uz podršku UNDP i UNFPA u BiH, provodi zajednički projekat pod nazivom: „**Sprječavanje i borba protiv nasilja zasnovanog na spolu**“. Glavni ciljevi Projekta se odnose na osposobljavanje vladinih dužnosnika i svih subjekata zaštite na svim nivoima vlasti, za primjereno reagiranje na nasilje nad ženama i seksualno nasilje kao i podizanje svijesti po pitanju nasilja zasnovanog na spolu u BiH društvu.

U okviru Projekta provedeno mapiranje i analiza zakonodavstva i sudske prakse u procesuiranju slučajeva nasilja na osnovu spola u Bosni i Hercegovini, u cilju procjene potreba za jačanjem kapaciteta tužilaca i sudija u osiguranju efikasnijeg procesuiranja navedenih slučajeva. Na osnovu

analize uočena je potreba sistematskog i kontinuiranog rada na senzibilisanju sudija i tužilaca za socijalne, psihološke i ekonomske aspekte nasilja u porodici, adekvatnog pristupa radu sa žrtvama i pristupa problemu nasilja nad djecom u porodici, koje se veoma često zanemaruje. U okviru projekta, provedena su dva treninga i dodijeljeni su grantovi za dvije nevladine organizacije/koalicije za praćenje sudskih slučajeva seksualnog i nasilja zasnovanog na spolu.

Nakon niza održanih seminara, tokom prošlog izvještajnog perioda, za sve relevantne profesionalne kadrove (ukupno 838 profesionalaca iz centara javne bezbjednosti, zdravstvenih ustanova, centara za socijalni rad, obrazovnih institucija, te sudija i tužilaca), Gender centar Republike Srpske planirao je nastavak **obuka za sudije i tužioce u Republici Srpskoj** na temu: „Primjena Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH“. Obuke će biti provedene u skladu sa implementacijom „Strategije za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj do 2013.godine“ i podržane iz sredstava projekta UNDP i UNFPA BiH „Sprečavanje i suzbijanje seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u BiH“.

Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine je u toku 2010. godine u cijelosti izvršio obaveze kreiranja i implementacije programa početne i kontinuirane **obuke sudija i tužilaca u Federaciji BiH**. Održano ukupno sedam seminara, jedan seminar kontinuirane obuke za sudije i šest seminara početne obuke za saradnike i pripravnike na kojima je obuku prošlo ukupno 277 osoba (194 žene i 83 muškarca). U pripremi je održavanje još šest seminara planiranih u okviru Programa stručnog usavršavanja i programu početne obuke. Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH radi i na izradi nove srednjoročne strategije stručnog usavršavanja i početne obuke za period od 2011. do 2014. godine, u okviru koje će se posebna pažnja posvetiti specijaliziranim tematskim sadržajima. Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine organizovao je i seminar na temu „Nasilje u porodici i društvu – kaznena politika“, na kojem je bilo prisutno 36 učesnika, od toga 20 sudija, 14 tužilaca i dva predstavnika OSCE Misije u BiH. Također je održan i seminar za polaznike druge godine početne obuke na temu „Modul 1- Evropska konvencija i ravnopravnost spolova“ na kojem je jedan od podmodula bio „Zaštita od nasilja u porodici po domaćem zakonodavstvu“. Dvodnevnom seminaru je prisustvovalo 27 pravnih savjetnika, stručnih saradnika i pripravnika.

II.1.2. Oblast unutrašnjih poslova

U okviru gore pomenutog Projekta: „Sprečavanje i borba protiv nasilja zasnovanog na spolu“. provedene su i **procjene potreba za obukom u entitetskim ministarstvima unutrašnjih poslova** u vezi seksualnog i nasilja zasnovanog na spolu. Da bi se pristupilo izradi plana obuka urađeno je mapiranje i analiza postojećih procedura, propisa, politika i strategija koje ministarstva primjenjuju u oblasti sprečavanja i suzbijanja nasilja u porodici, te obavljani intervjui sa predstavnicima različitih službi unutar organizacione strukture entitetskih ministarstava. Analiza je podrazumijevala identifikovanje prepreka u radu policijskih struktura na sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici; definisanje preporuka za izmjene politika i procedura u smislu integrisanja ravnopravnosti spolova; definisanje preporuka za kreiranje modula obuke policijskih službenika koji vrše terenske intervencije u slučajevima nasilja, kao i državnih službenika u policijskim strukturama Republike Srpske i Federacije BiH.

Na osnovu procjene potreba održani su **treninzi za državne službenike zaposlene u ministarstvima unutrašnjih poslova**, te **izrađen plan obuke policijskih službenika u Republici Srpskoj i Federaciji BiH**, koje će se provoditi tokom 2011.godine. Postignuti su i preliminarni sporazumi sa policijskim akademijama oba entiteta u vezi uključivanja modula obuke u njihove nastavne planove i programe u okviru osnovne i specijalističke obuke.

U organizaciji Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine i Policijske misije Evropske unije (EUPM), proveden je projekat **edukacije nastavnika i instruktora Policijske akademije Federacije Bosne i Hercegovine, Policijske akademije Republike Srpske i Agencije za školovanje i stručno usavršavanje kadrova BiH**. Održane su po tri obuke za nastavnike Policijske akademije Federacije Bosne i Hercegovine i Policijske akademije Republike Srpske i jedna obuka za nastavnike Agencije za školovanje i stručno usavršavanje kadrova BiH. Obuke su sadržavale module

o konceptu ravnopravnosti spolova, međunarodnom i domaćem pravnom okviru, ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti sa posebnim osvrtom na policijske snage. Cilj obuka je podrška uspostavi cjelovitog sistema policijske obuke, u kojem bi osnovne i specijalističke policijske obuke uključivale standarde ravnopravnosti spolova. Na taj način će biti osigurano sistemsko i cjelovito osposobljavanje policije za prepoznavanje i postupanje u slučajevima koji se odnose na kršenje principa ravnopravnosti spolova, kao i postupanje sa žrtvama nasilja u porodici i porodičnoj zajednici, te drugih oblika nasilja po osnovu spola.

Imenovana je Radna grupa za izradu **programa obuka policijskih službenika u Federaciji BiH** iz oblasti nasilja u porodici. Izrađen je i priručnik za obuku koji je dostavljen kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova, zajedno sa dopisom da ispred ministarstava odaberu buduće polaznike za trening trenera po ovom priručniku, s napomenom da među budućim edukatorima bude najmanje 40% pripadnica ženskog spola. Ove obuke su planirane u 2011. godini i bit će podržane iz sredstava projekta UNDP i UNFPA BiH „Sprečavanje i suzbijanje seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u BiH“.

II.1.3. Oblast socijalne zaštite

Izrađen je **Priručnika za trening i edukaciju uposlenih u centrima/službama za socijalni rad u Federaciji BiH** za postupanje u slučajevima nasilja u porodici i dostavljen resornom ministru radi odobrenja za štampanje. Sektor za socijalnu zaštitu i zaštitu porodice i djece sačinio je Prijedlog Odluke o raspodjeli sredstava (80.000,00 KM) za provedbu aktivnosti planiranih Strateškim planom za prevenciju nasilja u porodici u Federaciji BiH. Odluka je dostavljena resornom ministru na razmatranje i usvajanje. Međutim, ova odluka nije donesena do kraja 2010. godine tako da aktivnost štampanja priručnika i edukacije nije realizovana u ovom izvještajnom periodu.

II.1.4. Oblast zdravstvene zaštite

U cilju kontinuirane edukaciju svih profesionalnih kadrova u Federaciji BiH o problemu nasilja i potrebi zaštite žrtava nasilja u porodici, predviđena je izrada Priručnika za trening i edukaciju profesionalaca u oblastima zdravstva, sigurnosti, obrazovanja i socijalne zaštite. Tako je u oblasti zdravstva izrađen **Priručnik za obuku zdravstvenih radnika**, te je početkom 2010. godine obučeno 20 profesionalaca (doktori porodične medicine i medicinske sestre), koji su imenovani ispred kantonalnih ministarstava zdravstva. Aktivnost izrade priručnika i obuke budućih trenera dijelom je finansirala Agencija za ravnopravnost spolova BiH, a dijelom Federalno ministarstvo zdravstva. Ovi edukatori/ice su tokom 2010. godine proveli edukacije u 28 zdravstvenih ustanova, pri čemu je obučeno 895 zdravstvenih radnika. Obuke su dodatno ukazale na potrebu za multidisciplinarnim pristupom edukaciji profesionalaca i u drugim oblastima relevantnim za problematiku nasilja u porodici, jer bi se na taj način postigla sveobuhvatnija i sistemaska zaštita žrtvi nasilja zasnovanog na spolu, a istovremeno pružila i adekvatna pomoć nasilnim osobama. U toku je izrada priručnika po kojima će se vršiti obuka profesionalaca u centrima za socijalni rad, policijskih službenika i osoblja u obrazovnim institucijama.

II.1.5. Oblast obrazovanja

Krajem 2009. godine održani su **seminari za stručne savjetnike prosvjetno-pedagoških zavoda u Federaciji BiH** na temu prevencije nasilja u porodici. U saradnji Federalnog ministarstva obrazovanja i ekspertnog tima, u kojem je učestvovao i predstavnik Gender centra Federacije BiH, izrađen je **Priručnik o prevenciji nasilja u porodici za edukaciju stručnih savjetnika i nastavnog osoblja**. U programu rada Vlade Federacije BiH za 2011. godinu u okviru Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke planirana je promocija Priručnika i organizovanje seminara o identifikaciji slučajeva nasilja, prevenciji i pomoći žrtvama nasilja u porodici.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je, također izradilo prijedlog Standarda i normativa za osnovne i srednje škole u kojima je predviđeno obavezno angažiranje socijalnog radnika i psihologa u svim odgojno-obrazovnim ustanovama. Također su date preporuke kantonalnim ministarstvima

obrazovanja da poboljšaju sistem prikupljanja i objavljivanja podataka o djeci koja napuste školovanje i da o tome redovno izvještavaju Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije BiH. Federalni zavod za statistiku je u okviru svojih aktivnosti na prikupljanju podataka osnovnog i srednjeg obrazovanja radio na poboljšanu sistema prikupljanja i objavljivanja podataka o djeci koja napuštaju školovanje. Od iduće školske godine planirano je da se prate i djeca sa posebnim potrebama. Tako su podaci o djeci koja napuste školovanje za kraj školske 2008/2009 godine na raspolaganju na upit, a za kraj školske 2009/2010 godine podaci su prikupljeni u tekućem istraživanju prema razlozima napuštanja škole i biće objavljeni u biltenu.

II.1.6. Aktivnosti nevladinih organizacija

U izvještajnom periodu **nevladine organizacije** su dale značajan doprinos provedbi aktivnosti Strategije prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za BiH, kroz organiziranje edukativnih radionica, seminara, učešće u radu radnih grupa za izradu pojedinih programa obuke profesionalaca u oblasti prevencije i postupanja u slučajevima nasilja u porodici, suradnju sa ostalim akterima koji rade na problemu nasilja u porodici i dr.

- Nevladina organizacija „**Mirjam**” **Caritas** radila na ekonomskom osnaživanju žena i organizirala radionice za mlade na temu nasilja u porodici i nasilja među vršnjacima.
- Nevladina organizacija „**Fondacija lokalne demokratije**” iz **Sarajeva** je realizirala projekat „Resocijalizacije žrtava porodičnog nasilja” s ciljem stvaranja uvjeta za resocijalizaciju i edukaciju djece i djevojaka smještenih u sigurnu kuću. Fondacija lokalne demokratije otpočela realizaciju projekta pod nazivom: „Centar za besplatnu pravnu pomoć ženama Bosne i Hercegovine“, namjenjen žrtvama rata, trgovine osobama, nasilja u porodici i seksualnog iskorištavanja, samohranim majkama i ženama na socijalnoj margini. Projekat finansira Ambasada Kraljevine Holandije. Realiziran je i projekat „Unapređenje prava na život bez nasilja osoba sa invaliditetom – gluhih/nagluhih i slabovidnih osoba“ s ciljem zaštite prava ljudi sa umanjnim sposobnostima, jačanjem njihovih kapaciteta i vještina, osiguravanjem adekvatnih mehanizama zaštite, te uvezivanjem u postojeće systemske, institucionalne mehanizme lokalne zajednice..
- Udruženje građana „**Medica**” iz **Zenice** realizira edukativne radionice „Osnaživanje žena – 101 razlog zašto glasati za žene” u ruralnim i urbanim sredinama s ciljem prepoznavanja nasilja zasnovanog na spolu i ženskih prava, aktivnog građanstva, a posebno u smislu osnaživanja žena za veći izlazak na predstojeće izbore. Također su rađene i edukativne radionice za mlade i djecu u obrazovnom sistemu po pitanju nenasilničkog ponašanja.
- Udruženje „**Žena BiH**” iz **Mostara** je održalo deset edukativnih radionica za žene u ruralnim područjima na temu nasilja, ženskih ljudskih prava, prepoznavanju nasilja i servisima pomoći za žrtve nasilja u porodici, te su štampani i informativno-edukativni materijali u tu svrhu.
- Nevladina organizacija iz **Tuzle** „**Vive Žene**” pokrenula je i projekat edukacije profesionalaca za rad sa počiniocima nasilja u porodici. S tim u vezi odabrani o je 15 profesionalaca koji će biti obučeni za provođenje psihosocijalnog tretmana, te 20 osoba predstavnika institucija potpisnika protokola.
- Udruženje **žena sudija BiH** održalo je Okrugli sto na temu „Ravnopravnost spolova i seksualna eksploatacija“, sa posebnim osvrtom na nasilje u porodici.

II.2. Razvijanje multidisciplinarnog modela postupanja i koordinacije svih subjekata u procesu zaštite žrtava i prevenciji nasilja u porodici

II.2.1. Sigurne kuće

Vlada Republike Srpske je ukupno dala 1.740.000 KM (70.000 za kupovinu dvije sigurne kuće; 100 000 KM u okviru Akcionog plana RS; 300 000 grant za 2008. za sigurne kuće, te po 400 000 KM za 2009. i 2010. godinu). U narednom periodu, do 2012. planirana su u budžetu RS redovna sredstva za zbrinjavanje žrtava nasilja u porodici. Pored ovih sredstava, Grad Banja Luka i Opština Modriča ispunjavali su svoje zakonske obaveze o finansiranju smještaja žrtava sa lokalnog nivoa, u skladu sa brojem korisnika/ka. Ovo govori o učešću lokalnih budžeta u zbrinjavanju žrtava nasilja u porodici u gradovima u kojima postoje sigurne kuće. Naredni koraci će ići u pravcu osiguranja da sve opštine u RS, bez obzira da li imaju na svojoj teritoriji smještajne kapacitete za žrtve nasilja, moraju na godišnjem nivou planirati ovu vrstu rashoda prema procjenama potreba za svoju opštinu.

U tri sigurne kuće koje djeluju na području Republike Srpske u okviru nevladinih organizacija („Budućnost“ Modriča, „Udružene žene“ Banja Luka, „Fondacija za obrazovanje, razvoj i socijalnu zaštitu djece“ Prijedor) u 2010. godini bilo je smješteno 257 žrtava nasilja u porodici, od toga 119 žena i 138 djece. S obzirom da sigurne kuće ostvaruju pozitivne rezultate u zaštiti od nasilja pokrenuta je procedura za osnivanje sigurnih kuća u Bijeljini i Trebinju. Od novembra 2010. godine, u Modriči je uspostavljen **prvi Muški centar**, za rad na sprečavanju i podizanju svijesti muškaraca o nenasilnom rješavanju konflikata.

U okviru Federalnog ministarstva rada i socijalne politike otvorena je posebna budžetska linija za provedbu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Sredstva u iznosu od 200.000 KM su korištena za finansiranje rada sigurnih kuća na području Federacije BiH dok se zakonom pitanje finansiranja rada sigurnih kuća sistemski ne riješi. U Kanotnu Sarajevo je riješeno pitanje finansiranja sigurnih kuća tako što su žrtve nasilja u porodici kojima se pruža određeni vid pomoći u okviru sigurne kuće definirane u Kantonalnom zakonu kao korisnici socijalne pomoći.

U šest sigurnih kuća koje djeluju na području Federacije BiH u okviru nevladinih organizacija („Fondacija lokalne demokratije“ Sarajevo, „Medica“ Zenica, „Vive žene“ Tuzla, „Žena BiH“ Mostar, „Mirjam Caritas“ Mostar i „Žene sa Une“ Bihać) u 2010-oj godini bilo je smješteno 316 žrtava nasilja u porodici, od toga 141 žena i 175 djece. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je obavijestilo pomenute nevladine organizacije da će sredstva planirana u okviru Budžeta biti prosljeđena za finansiranje servisa sigurne kuće za žrtve nasilja u porodici.

II.2.2. SOS telefoni

Tokom 2010. godine u Bosni i Hercegovini bilo je 4.753 poziva na SOS telefon.

Na teritoriji Republike Srpske u svrhu pružanja pravne i psihosocijalne pomoći žrtvama nasilja u porodici na raspolaganju je **kratki broj 1264**. Gender centar RS plaća dozvolu i vrši tehničku koordinaciju broja, dok pozive prima pet nevladinih organizacija: „Udružene žene“ Banja Luka, „Budućnost“ Modriča, „Lara“ Bijeljina, „Ženski centar“ Trebinje i FORSZD Prijedor. U Republici Srpskoj, na liniji 1264 u toku 2010. godine bilo je ukupno 2.901 poziva žrtava nasilja u porodici (2.851 ili 98% žrtava ženskog spola i 50 ili 2% žrtava muškog spola). Od svih prijavljenih slučajeva, 88% su bile žene u dobi 19-60 godina, koje su žrtve nasilja od strane supružnika ili partnera, što potvrđuje da su žrtve porodičnog nasilja predominantno žene, a počinioci predominantno muškarci. Kompanija Telekom Srpske omogućila je da pozivanje na broj 1264 bude potpuno besplatno.

Gender Centar Federacije BiH je u okviru svog Budžeta za 2010. godinu osigurao sredstva potrebna za finansiranje **kratkog koda 1265** putem kojeg se pozivi preusmjeravaju najbližoj organizaciji čije osoblje pruža pravnu i psihosocijalnu pomoć žrtvama nasilja. Važno je napomenuti da organizacije čije

osoblje pruža stručnu pomoć osigurava naknade za rad stručnog osoblja iz svojih sredstava. Prema podacima udruženja koja pružaju pomoć putem ovog servisa ("Fondacija lokalne demokratije" Sarajevo, "Medica" Zenica, "Vive žene" Tuzla, "Žena BiH" Mostar i "Žene sa Une" Bihać) i Centra za socijalni rad Općine Jajce, od 01.01. do 31.12. 2010. godine pružena je stručna pomoć za 1902 žrtava nasilja u porodici, što bi od uspostave SOS telefona 1265 iznosilo ukupno 4880 osoba.

II.2.3. Uspostavljanje referalnih mehanizama i potpisivanje protokola o postupanju i saradnji subjekata zaštite žrtava nasilja u porodici

Prema Izvještaju Gender centra Republike Srpske u prijavljenim slučajevima nasilja u porodici tokom 2010. godine, stranke su se uglavnom žalile na postupanje nadležnih subjekata zaštite koje po njihovom mišljenju često nije bilo u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, a u cilju zaštite žrtve nasilja, te u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. U ovim postupcima evidentno je postojanje još uvijek tradicionalnih stavova i svijesti o ulogama žena i muškaraca i nasilju u porodici kao pojavi koja u korijenu ima nasilje zasnovano na spolu.

U pogledu ovlaštenja i odgovornosti policijskih službenika u procesu sprečavanja i suzbijanja nasilja po osnovu spola, neophodno je ukloniti nedorečenosti i nejasnoće u okviru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske u smislu jasnijeg definisanja ovlaštenja i uloga subjekata zaštite.

U vezi sa slučajevima nasilja u porodici evidentni su problemi vezani za postupanje centara za socijalni rad u konkretnim slučajevima, kao i nedovoljna zaštita žrtava jer se zakonom propisane mjere zaštite rijetko izriču. Također je evidentna pristrasnost prema počiniocima nasilja, u vezi sa viđanjem i brigom o djeci u brakorazvodnim postupcima, jer se Porodični zakon Republike Srpske pogrešno tumači na način da roditelj ima pravo na viđanje djece, pa čak i da mu se povjeravaju djeca na staranje, iako mu je pravosnažnom presudom potvrđena krivica za počinjeno nasilje u porodici.

U vezi sa postupanjem drugih subjekata zaštite, kao što su: policija, pravosuđe i zdravstvene ustanove, takođe je zabilježeno prijavljivanje propusta u vezi nepoštivanja zakonskih obaveza koje se odnose na zaštitu žrtava nasilja. Slučajevi nasilja u porodici, koja se po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske moraju procesuirati po hitnom postupku, uglavnom traju mnogo duže od propisanog hitnog roka. Evidentno je da se mnogo više djela ove vrste procesuiraju kao prekršaj, nego kao krivično djelo, bez obzira na obilježja i posljedice djela, pri čemu se posebno ističu situacije u kojima su porodičnom nasilju prisustvovala djeca.

Gender centar Republike Srpske u saradnji sa Komisijama za ravnopravnost spolova Skupštine opštine Bijeljina, Trebinje, Prijedor i Istočno Sarajevo organizovao sastanke povodom sprovođenja „Strategije za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj do 2013 godine“. Razlog održavanja pomenutih sastanaka je jedna od mjera predviđenih Strategijom koja se odnosi na formiranje i **praćenje rada multidisciplinarnih interventnih timova u Republici Srpskoj**, koji će funkcionisati u skladu sa obavezama subjekata zaštite prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici na lokalnom nivou. Operativnim planom Strategije, u 2011. godini, predviđeno je formiranje i osnaživanje pomenutih timova u opštinama Prijedor, Bijeljina i Trebinje. Podršku u realizaciji pomenutih aktivnosti pruža UNFPA BiH.

U martu 2010. godine potpisan **Protokol o postupanju i saradnji nadležnih subjekata na zaštiti žrtava nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja u Opštini Zvornik**. Protokol su potpisali opština Zvornik, Služba javne bezbjednosti, Centar za socijalni rad, Osnovni sud iz Zvornika, Okružno tužilaštvo Bijeljina, Dom zdravlja Zvornik i sve osnovne i srednje škole sa područja Zvornika, potpisivanjem ovog protokola stvorena je mogućnost smeštanja žrtava u porodici u sigurnu kuću.

Pokrenute su aktivnosti na uspostavi referalnih mehanizama i **potpisivanju protokola u Banja Luci, Bijeljini i Foči**, a u okviru zajedničkog projekta, podražanog od UNDP i UNFPA u BiH.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, tokom 2010.godine rađeni **protokoli o zajedničkom postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Zeničko-dobojskom kantonu i Tuzlanskom Kantonu**. Pokrenute su aktivnosti na uspostavi ovakvih **protokola u Gradu Mostaru i općinama Goražde i Bihać**, a u okviru zajedničkog projekta, podražanog od UNDP i UNFPA u BiH.

II.2.4. Aktivnosti nevladinih organizacija

U okviru projekta „Institucionalni odgovor na polno/rodno zasnovano nasilje u porodici u općini Zenica“ koji implementira **nevladina organizacija „Medica“ iz Zenice** s ciljem uspostavljanja institucionalne saradnje aktera koji se bave zaštitom žrtava nasilja i prevencijom u Općini Zenica izrađen je i potpisan „Protokol o međusobnoj suradnji u radu na prevenciji i zaštiti žrtava nasilja u porodici“. Iako je Protokol bio prvenstveno namijenjen povezivanju aktera na nivou općine Zenica, njegovu vrijednost i značaj su prepoznala i kantonalna ministarstva Zeničko-dobojskog kantona.⁷

Kada je u pitanju primjena Protokola o postupanju u slučajevima nasilja u porodici za Tuzlanski kanton **nevladina organizacija „Vive Žene“ iz Tuzle** je organizovala sastanak na koji su pozvani načelnici svih 13 općina ovoga kantona. Međutim, pozivu se odazvalo samo 4 načelnika općina, koji su procijenili potrebu za ovakvim sastankom i to načelnici općina Kladanj, Živinice, Kalesija i Sapna. Na sastanku se razgovaralo o načinima poboljšanja saradnje u skladu sa protokolom.

U organizaciji **Udruženja „Žena BiH“** iz Mostara i Sigurne mreže, u partnerstvu sa TASCO BiH, održana je konferencija s ciljem uspostavljanja strateške saradnje između nevladinih organizacija i institucija u cilju osiguranja sveobuhvatne pomoći i podrške žrtvama nasilja u porodici. Direktorica Agencije za ravnopravnost spolova BiH je na konferenciji koju je organizovala nevladina organizacija „Žena BiH“ Mostar, prezentovala mogućnosti koje FIGAP program⁸ nudi u borbi protiv nasilja u porodici, prije svega kroz podršku programima i projektima koji se bave navedenom tematikom.

III. Senzibilizacija javnosti za problematiku nasilja u porodici i promociju prevencije

U izvještajnom periodu Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Gender Centar Federacije BiH i Gender centar Republike Srpske promovirali su svoje aktivnosti putem medija, emitovani su spotovi u cilju prevencije i borbe protiv nasilja u porodici. Također, veliki broj nadležnih institucija poduzeo je niz promotivnih aktivnosti (promocija određenih materijala, spotova, distribucija edukativnog promotivnog materijala, održane televizijske i radioemisije, izdavanje brošura, održavanje radionica s profesionalcima, s djecom, roditeljima, i dr.) čiji je cilj bio promocija nenasilnog ponašanja.

Kao i svake godine, promotivne aktivnosti su naročito intenzivirane prilikom obilježavanja „**16 dana aktivizma borbe protiv nasilja na osnovu spola**“. U tom periodu pojačane su medijske kampanje protiv nasilja nad ženama, održavaju se zajednički okrugli stolovi, distribuiraju brošure, leci i plakati, čija je zajednička poruka „Zajedno u borbi protiv svih oblika nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici“.

U okviru promotivnih aktivnosti Gender Centra Federacije BiH izrađeno je niz brošura, letaka i plakata (npr. **brošura o pravima žrtava nasilja u porodici, plakat i letak za SOS telefon, brošura o sigurnim kućama, plakat i letak koji upućuje žrtvu nasilja u porodici da potraži pomoć u zdravstvenoj ustanovi** i dr.) koji se u okviru 16 dana aktivizma distribuiraju svim institucijama od

⁷ Protokol su potpisali ministar rada i socijalne politike, ministar unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona, načelnik općine Zenica, direktorica Centra za socijalni rad Zenica, predsjednica Općinskog suda Zenica, direktor JU Doma zdravlja Zenica, direktor kantonalnog zavoda za borbu protiv bolesti ovisnosti, direktorica Pedagoškog zavoda Zenica, direktor Ju Dom-porodica Zenica, direktorica UG Medica Zenica, predsjednik UG „Romano centro“ i predsjednik Društva socijalnih radnika Zeničko-dobojskog kantona, te se očekuje potpisivanje Protokola i od Ministarstva zdravstva i Ministarstva pravde ovog kantona, kako bi se na jedinstven način regulisala koordinirana aktivnost u svim općinama Zeničko-dobojskog kantona.

⁸ FIGAP program je Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana BiH do 2014.godine. Uspostavljen je potpisivanjem Sporazuma o zajedničkom finansiranju između Vijeća ministara i grupe donatora u BiH, 23. novembra 2009.godine.

lokalnog do federalnog nivoa. Posebno se ističe plakat koji su uradila djeca u okviru likovnog obrazovanja u jednoj sarajevskoj školi i koji predstavlja percepciju osnovaca o nasilju u porodici.

Dokumentarni filmovi „Zaustavimo nasilje nad ženama” i „Stop vršnjačkom nasilju“, čiju izradu je podržala Agencija za ravnopravnost spolova BiH u 2009.godini, emitovani su i tokom 2010.godine na više od 15 televizija širom BiH, uključujući BHT, FTV, RTRS. Cilj navedenih dokumentarnih filmova bio je da se kroz izjave različitih subjekata ukaže na mehanizme zaštite i značaj uključenja društva u borbu protiv porodičnog nasilja. Posebno je značajno povezivanje problematike vršnjačkog nasilja sa problemom nasilja u porodici, jer nasilna ponašanja u okviru porodice dovode do ispoljavanja nasilja prema vršnjacima.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je u cilju promovisanja ravnopravnosti spolova u medijima organizavala **obuke za predstavnike/ce medija** u pet gradova u BiH, Mostar, Banja Luka, Goražde, Bihać i Zenica, na kojima je oko 50 novinara i novinarki upoznato sa osnovima koncepta ravnopravnosti spolova, pravnom regulativom i načinom izvještavanja o slučajevima nasilja u porodici.

U okviru promocije nenasilničkog ponašanja u obrazovnim institucijama, na teritoriji Federacije BiH provedena je **kampanja „Sretno djetinjstvo-naša zajednička misija”**, izrađeni su i štampani edukativno-informativni materijali o nenasilnim oblicima ponašanja.

U okviru projekta **„Prevenција nasilja koje uključuje djecu i promocija poštivanja različitosti u BiH kroz obrazovni sistem“** koji je provodio Save the Children, predstavljen je Nastavni program na temu prevencije nasilja i Priručnik za nastavnike o prevenciji nasilja u čijoj izradi su učestvovali predstavnici Ministarstva obrazovanja FBiH, Gender Centra Federacije BiH kao i eksperti iz područja psihologije, pedagogije, socijalnog rada i dječije zaštite.

Tokom 2010. godine je nastavljena **javna kampanja „Porodica bez nasilja“** na teritoriji Republike Srpske, kao i kampanja Bijela vrpca **„Muško NE nasilju nad ženama“**, koja je ciljala na muškarce kao saveznike u borbi protiv nasilja nad ženama, a sve u cilju podizanja svijesti javnosti o nasilju zasnovanom na spolu sa specifičnim fokusom na nasilje u porodici. Kampanje se provode u periodu od 25. novembra – Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama do 10. decembra – Međunarodnog dana ljudskih prava, u okviru međunarodne kampanje **„16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama i djevojčicama“**. Promotivni materijali Gender centra Republike Srpske su odabrani i prikazani među 70 najboljih svjetskih kampanja na izložbi u Briselu povodom međunarodnih dana aktivizma i borbe protiv nasilja zasnovanog na spolu.

Gender centar Republike Srpske je prikupljao i dostavio informacije portalu „E-Zdravlje“ iz oblasti zdravlja i socijalne zaštite žena, koje uključuju statističke podatke, nasilje u porodici i nasilje nad ženama.

IV. Sistematsko prikupljanje, objedinjavanje, obrađivanje i objavljivanje podataka koji se odnose na oblast nasilja u porodici, te na osnovu ovih podataka, nastavak izrade održivih strategija za borbu protiv nasilja u porodici

Zbog nepostojanja jedinstvenog modela prikupljanja podataka za sve subjekte zaštite, podaci o nasilju u porodici nisu još uvijek kompletni, konzistentni i pouzdani, te sadrže samo osnovne podatke o žrtvama i počiniocima.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je inicirala izradu **jedinstvene metodologije prikupljanja podataka o nasilju u porodici**. Ove aktivnosti su otpočele **komparativnom analizom modela prikupljanja podataka** u 5 zemalja u svijetu i pregledom trenutnog stanja u oblasti prikupljanja podataka u zemlji. Ova analiza, koja je podržana u okviru zajedničkog UNDP i UNFPA projekta **„Sprječavanje i borba protiv nasilja zasnovanog na spolu“**, poslužiti će kao osnova za daljnji rad na izradi mehanizma za prikupljanje podataka tokom 2011. god. U ovaj proces bit će uključene sve

institucije na državnom, entitetskom i lokalnom nivou (subjekti zaštite žrtava nasilja), uključujući i statističke institucije.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH će, u saradnji sa Agencijom za statistiku BiH, entitetskim gender centrima i entitetskim zavodima za statistiku, koordinirati provedbu **Istraživanje o prevalenciji nasilja nad ženama u porodici u BiH**, tokom 2011.godine. Dio ovog istraživanja će obuhvatiti i uzroke nasilja u porodici. Definisan je plan i modalitet provedbe istraživanja. Pored predviđenih sredstava UNFPA (u okviru gore pomenutog zajedničkog projekta), ovo istraživanje će sufinansirati UN Women u BiH i gender institucionalni mehanizmi iz sredstava FIGAP programa⁹.

U Planu provođenja statističkih istraživanja od interesa za Federaciju Bosne i Hercegovine u 2011. godini planirano je **Pilot istraživanje o uzrocima nasilja u porodici**. S tim u vezi održano je više konsultantskih sastanaka između Federalnog zavoda za statistiku i Gender Centra Federacije BiH, te je u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama odabrana konsultantska kuća koja će izraditi metodologiju i upitnik za provođenje navedenog pilot istraživanja.

U vezi sa uočenim nedostatkom strukture evidencija o djelima nasilja po osnovu spola koje se vode pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, koja je ograničena na osnovni pregled broja izvršenih krivičnih djela, broj počinitelaca krivičnih djela razvrstan po spolu i dobi, kao i broj žrtava krivičnih djela razvrstan po spolu i dobi. Potrebno je osigurati obuku državnih službenika/ca Uprave za analitiku, informatiku i komunikacije MUP-a RS u skladu sa preporučenim tematskim cjelinama/modulima, te osigurati Upravi za analitiku, informatiku i komunikacije MUP-a RS potrebne resurse i stručnu pomoć Gender centra Vlade Republike Srpske je u procesu unapređenja evidencija i analiza u oblasti sprečavanja i suzbijanja nasilja po osnovu spola.

Neophodno je formirati jedinstvenu bazu podataka na nivou države Bosne i Hercegovine o slučajevima nasilja u porodici, te kreirati jedinstvene sisteme i obrasce za prikupljanje podataka.

3. PODRŠKA PROVEDBI STRATEGIJE KROZ IMPLEMENTACIJU PROJEKATA NEVLADINIH ORGANIZACIJA PODRŽANIH IZ FIGAP PROGRAMA

FIGAP program je finansijski mehanizam za implementaciju **Gender akcionog plana (GAP)** za period 2009-2014.godine. Aktivnosti FIGAP programa su usmjerene na dalje jačanje gender institucionalnih mehanizama kao i institucija i nevladinih organizacija nadležnih za realizaciju aktivnosti prema GAP-u. Program finansijski podržava grupa donatora kao što su: SIDA (Švedska), ADA (Austrija) i SDC (Švajcarska).

Krajem 2010. godine iz sredstava **FIGAP** programa dodijeljeno je 710.000 KM za projekte 36 nevladinih organizacija koji predstavljaju doprinos implementaciji GAP BiH, sa akcentom na saradnju i izgradnju partnerstva sa institucijama vlasti.

U okviru dodijeljenih grantova finansiraju se i projekti koji se odnose na prevenciju i borbu protiv nasilja zasnovanog na spolu i nasilja u porodici:

- **Lara Bijeljina – „Pridruži se, prepoznaj nasilje“**
Projekat je usmjeren je na osnaživanje partnerstva između nevladinih organizacija i institucija vlasti na području opština Lopare, Ugljevik i Bijeljina za provođenje Gender akcionog plana u oblasti sprječavanja nasilja u porodici i drugih oblika nasilja zasnovanog na spolu.
- **Udružene Žene Banja Luka, „Unapređenje multi-disciplinarnog pristupa sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini“**

⁹ FIGAP program je Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana BiH do 2014.godine. Uspostavljen je potpisivanjem Sporazuma o zajedničkom finansiranju između Vijeća ministara i grupe donatora u BiH, 23. novembra 2009.godine

Projekat je usmjeren na jačanje servisa pomoći i podrške ženama žrtvama nasilja zasnovanog na spolu u Republici Srpskoj, podizanje svijesti javnosti o problemu nasilja zasnovanog na spolu i dostupnosti servisa pomoći i podrške za žrtve nasilja u Republici Srpskoj, i unapređenje mehanizama saradnje institucionalnih i vaninstitucionalnih subjekata zaštite na sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici i porodičnoj zajednici na nivou lokalnih zajednica i entitetskom nivou u Republici Srpskoj.

- **UŽ MOST Višegrad, „Umrežene institucije – efikasnija zaštita od rodno zasnovanog nasilja“**

Ovim projektom planirana je edukacija predstavnika svih relevantnih institucija (policija, zdravstvo, centri za socijalni rad, opštinske komisije za ravnopravnost polova, škole, nevladine organizacije i mediji). Planiraju se obuhvatiti opštine Višegrad, Novo Goražde, Čajniče, Rogatica, Sokolac. Nakon provedene edukacije pojedinačnih sektora, u planu je zajednička edukacija svih navedenih sektora, a nakon toga primjena referalnih mehanizama.

- **UG VIVE ŽENE, Tuzla, „Korak bliže eliminaciji nasilja u porodici“**

Sveukupni cilj projekta je osnaživanje i izgradnja interventnog sistema koji se bavi nasiljem u porodici u dvije općine Tuzlanskog kantona (Živinice, Kalesija) i uspostava trajnih promjena u ispunjenju osnovnih ljudskih prava žrtava. Projektom se uvode održive promjene u postojećem sistemu intervencija, sa posebnim fokusom na efikasnosti u slučajevima nasilja u porodici, pravičnom tretmanu žrtve, zaštiti njihovih prava i eliminisanju diskriminacije. „Spuštanje Protokola intervencija u slučajevima nasilja u porodici za TK na lokalni nivo u dvije općine TK“ će se implementirati u partnerstvu sa relevantnim kantonalnim ministarstvima i općinskim institucijama, kroz rad radnih grupa na lokalnom nivou.

- **Udruženje Žena BiH, Mostar, „Saradnjom između organizacija civilnog društva i institucija vlasti do efikasnije pomoći žrtvama nasilja“**

Specifični ciljevi projekta su: a) ojačati mehanizame pomoći žrtvama nasilja u Jablanici, Ljubuškom i Nevesinju kroz saradnju i partnerstvo između organizacija civilnog društva i institucija vlasti i b). informisati žene o problemu nasilja, ohrabriti ih da prijave nasilje i uputiti na mehanizme pomoći.

- **UG MEDICA, Zenica, Edukacija, psihološko i ekonomsko osnaživanje žena u ruralnim sredinama za život bez nasilja, diskriminacije uz punu jednakopravnost**

Cilj projekta je doprinijeti smanjenju nasilja u porodici i nasilja zasnovanog na spolu i osnažiti žene i djevojke da vode život bez diskriminacije, nasilja i traume uz punu jednakopravnost spolova.

- **UBIDRL/PPSTP, Uskoplje, „Žena kao temeljna funkcija obitelji“**

Projekat je namijenjen ženama i djeci oboljelih od PTSP-a. Naglasak je stavljen na ulogu žene u procesu oporavka, izgradnje prostora podrške i samopodrške, kao i razrješavanja svakodnevnih životnih situacija koje nerijetko uključuju verbalno i fizičko nasilje u porodici.

- **Fondacija Lokalne Demokratije, Sarajevo, „Rad sa nasilnikom, grupa samopomoći“**

Iako su u Kantonu Sarajevo napravljeni pozitivni pomaci u radu sa žrtvama nasilja, činjenica je da nasilnik ostaje po strani kao osnovni uzrok problema. Projekat je usmjeren na adekvatnu doedukaciju uposlenika u centrima za socijalni rad Kantona Sarajevo i Sigurne kuće, formiranje grupe samopomoći u tri centra za socijalni rad (Centar, Vogošća i Ilidza; odakle je u periodu zadnjih šest mjeseci u primljen najveći broj korisnika/ca u Sigurnu kuću). Grupe samopomoći bi predstavljale terapijski rad sa grupom nasilnika/osoba koje su svojim ponašanjem uzrokovale nasilje u svojoj porodici i čiji su članovi porodice smješteni u Sigurnoj kući.

- **Centar za edukaciju i istraživanje NAHLA, Sarajevo, „Afirmiranje uloge očeva u preveniranju nasilja u porodici“**

Projekt predviđa provođenje istraživanja na području FBiH kojim bi se prikupili relevantni podaci o trenutnoj ulozi očeva u odgoju djece i obrascima ponašanja koje oni nude, prvenstveno muškoj djeci. Promoviranjem pozitivnih modela ponašanja, projekat doprinosi i promjeni stavova kod muškaraca o njihovoj odgovornosti u procesu formiranja ličnosti djeteta.

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

- Neophodno je da zakoni obezbjeđuju pravo žrtvama nasilja na osiguranje osnovnih životnih potreba i zbrinjavanje, osnivanje sigurne kuće, te obavezu donošenja strategije, odnosno programa mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou, uključujući izvore finansiranja.
- U zakonima o zaštiti od nasilja u porodici potrebno je ukloniti nedorečenosti i nejasnoće u pogledu ovlaštenja i odgovornosti policijskih službenika i drugih subjekata zaštite, te jasnije definisati njihove uloge i ovlaštenja.
- U okviru krivičnih zakona i zakona o zaštiti od nasilja u porodici, nužno je jasno definisati djela nasilja u porodici i porodičnoj zajednici, u smislu razgraničenja oblika i obilježja koje predstavljaju krivično djelo i prekršaj.
- Neophodno je ostvariti veću zaštitu žrtava nasilja u porodici i podizanje kvaliteta prakse kroz kontinuiranu edukaciju i senzibilizaciju profesionalnih kadrova (zdravstvenih, socijalnih i obrazovnih radnika, policije, sudija i tužitelja) i veći stepen koordinacije svih subjekata u procesu zaštite žrtava i prevenciji nasilja u porodici.
- Potrebno je razviti programe prevencije i provoditi obuke u obrazovnim institucijama na svim nivoima obrazovanja.
- Potrebno je dalje unaprijeđivati multidisciplinarni pristup i koordinaciju svih institucionalnih i vaninstitucionalnih subjekata u procesu zaštite žrtava i prevenciji nasilja u porodici. Kroz potpisivanje protokola o postupanju i saradnji neophodno je utvrditi do koje mjere su sadržaji različitih protokola u entitetima, kantonima, odnosno lokalnim zajednicama ujednačeni po pitanju definisanih mjera i aktivnosti koje preduzima policija u saradnji sa drugim ključnim subjektima zaštite. Na osnovu navedenog potrebno je ispitati mogućnosti za definisanje jedinstvenog protokola o postupanju na sprečavanju i suzbijanju nasilja po osnovu spola.
- Višegodišnje aktivnosti i kampanje rezultirale su u cijeloj Bosni i Hercegovini većom informisanošću i podrškom političkih aktera i medija u borbi protiv nasilja zasnovanog na spolu, a posebno nasilja u porodici, te povećanju svijesti javnosti o problemu nasilja u porodici kao društvenom problemu. Potrebno je nastaviti provođenje promotivnih aktivnosti i saradnju sa medijima, kako bi se promovisalo nenasilno ponašanje i servisi zaštite žrtava nasilja u porodici.
- Neophodno je formirati jedinstvenu bazu podataka na nivou države Bosne i Hercegovine o slučajevima nasilja u porodici, te kreirati jedinstvene sistem i obrasce za prikupljanje podataka.
- S obzirom na značajne rezultate postignute u ovoj oblasti, potrebno je nastaviti saradnju i koordinaciju institucija, nevladinih i međunarodnih organizacija, koje se bave pitanjima prevencije i borbe protiv nasilja u porodici.